

Lund Söder
Irène Sehlin2009-09-25
1 (20)

Bilagor

1. Deltagarlista
2. Kommuner och skolor som granskats
3. Metodbeskrivning
4. Kunskapsöversikt
5. Underlag för informationsinsamling

Bilaga 1

Deltagarlista

Projektgrupp

Irène Sehlin, Lund, projektledare

Helena Olivestam Torold, Lund

Marcus Johansson, Lund

Andrés Brink, Lund

Anna Lundin, Lund

Anna Wide, Göteborg

Elisabeth Fogelberg, Göteborg

Ruth Hård af Segerstad, Linköping

Johan Nilsson, Linköping

Elisabeth Ritchey, Stockholm

Per Eng, Stockholm

Annacarin Nilsson, Umeå

Anna Davis, Umeå

Karin Améen, enheten för analys och statistik, Stockholm

Externa experter

Eva Jönsson, Göteborg

Jacqueline Engdahl, Helsingborgs kommun

Solveig Gustavsson, Umeå universitet

Intern referensgrupp

Tommy Månsson, Lund

Eva Wallberg, huvudkontoret, Stockholm

Peter Franklin, Stockholm

Roger Niklewski, Lund

Christina Aro Östgren, Linköping

Björn Persson, Lund

Extern referensgrupp

Eva Jönsson, Göteborg

Inger Bergendorff, Växjö

Nina Andersson, SKL

Roy Melcert, SKL

Anneli Kungsman Persson, Migrationsverket

Fredrik Bengtsson, Migrationsverket

Katarina Rouane, Diskrimineringsombudsmannen

Berit Wigerfeldt, Malmö Högskola

Inger Lindberg, Stockholms universitet

Hans Lorentz, Lunds universitet

Anna Mannikoff, Skolverket

Eva Wirén, Skolverket

Kerstin Nilsson, Malmö kommun

Bilaga 2

Kommuner och skolor som har granskats

Klippan

Antilopenskolan

Gymnasieskolan och sfi

Malmö

Fosie, Lindängenskolan

Frans Suell Jörgen och Kocks gymnasiumMalmö Borgarskola

Pauli gymnasieskola

Jönköping

Alfred Dahlinskolan

Rydbergsskolan

Bäckadalsgymnasiet

Åstorp

Björnekullaskolan

Gymnasieskolan och sfi

Högsby

Fröviskolan, 7 – 9

Högsby gymnasieskola

Örebro

Introduktionsskolan

Vivallaskolan

Virginska skolan

Trollhättan

Sylteskolan, 7 – 9

Magnus Åbergsgymnasiet

Göteborg

Stadsdel Gunnared, Internationella skolan, Gårdsten

Gårdstensskolan

Hedemora

Vasaskolan

Martin Kochs gymnasium

Södertälje

Rosenborgskolan

Vendela Hebbe gymnasieskola

Bollnäs

Nyhamreskolan

Gärdesskolan

Torsbergsgymnasiet

Kiruna

Toulluvaara grundskola

Hjalmar Lundbohm gymnasieskola

Sundsvall

Västermalm gymnasieskola

Katrinelund grundskola

Överkalix

Strandskolan

Gymnasieskolan

Metodbeskrivning

Förarbete

Urvalet av kommuner och skolor skedde i samarbete med Migrationsverket och utifrån risk- och väsentlighetsanalys. De kommuner som söktes skulle ha olika förutsättningar, t.ex. när det gällde kommungrupp, storlek, tätort och glesbygd etc. Även kommuner med olika förutsättningar när det gällde antalet mottagna elever samt kommuner med lång tradition av att ta emot nyanlända respektive kommuner där detta är en nyhet, var intressanta för granskning. Eftersom granskningen utgått från ett risk- och väsentlighetsperspektiv, har urvalet baserats på den kunskap som finns från tidigare genomförda utbildningsinspektioner om kommuner och skolor som uppvisat svagheter inom de granskade områdena. Ett antal goda företeelser har också identifierats.

Så snart urvalet gjorts informerades kommunerna och skolorna om den kommande kvalitetsgranskningen. Projektansvariga tog även fram stödmaterial som t.ex. frågeformulär intervjuguider, internt bedömningsunderlag/motsvarande, rapportmallar m.m. inför verksamhetsbesök.

Tre seminarier genomfördes och för att testa stödmaterial, frågor, bedömningsunderlag, vad som kunde komma ut av granskningen m.m. genomfördes en förstudie. Utifrån dessa erfarenheter justerades metoder och material och under februari – maj genomfördes sedan granskningen i övriga kommuner och skolor.

I kvalitetsgranskningen har ingått insamling och bearbetning av nationell statistik gällande nyanlända elever. Även insamling och bearbetning av kommunens egna uppgifter med aktuell statistik har skett med hjälp av frågeformulär där skolorna ombetts att redovisa nuläget vad gäller nyanlända elever. Resultaten användes som underlag i samband med besöken. Formulärets för- och nackdelar diskuterades i projektgruppen, för eventuellt fortsatt användning i den regelbundna tillsynen.

Även de dokument som begärts in har analyserats och utgjort en grund för besöken i kommunerna och skolorna.

Besök i verksamheterna

Eftersom kommuners och skolors organisation, riktlinjer och rutiner varierar har Skolinspektionens besök anpassats efter dessa. Detta innebär att besöken har gestaltat sig olika i de utvalda kommunerna. I vissa kommuner har granskningen skett på både kommunnivå och skolnivå i andra kommuner mest på skolnivå. Fokus har dock varit på besök i verksamheten och bedömning av undervisningens ändamålsenlighet har skett i såväl språk som andra ämnen. För att genomföra detta har det funnits behov av externa experter som knutits till fyra av avdelningarna, t.ex. inom området tvåspråkighet och andraspråksinlärning.

Intervjuer har genomförts med företrädare för kommunerna, rektorer samt ett urval av lärare och elever. Lärare som undervisar nyanlända elever är de som kommit i första hand i intervjuerna. Intervjuerna med eleverna har i de flesta fall genomförts med hjälp av tolk, i några fall telefontolk.

Eleverättelser

För att synliggöra eleverna och få elevperspektiv på granskningen har eleverna, i samband med intervjuerna, ombetts att skriftligt berätta om sitt möte med den svenska skolan. Inspektörerna har själva delat ut uppgiften och samlat in svaren. Det har kom-

mit in ca 200 berättelser. Eleverna har fått vara anonyma och skriva på det språk de känt sig bäst hemma i, berättelserna har lämnats för översättning till modersmålsenheten i Malmö. Elevberättelserna uppvisar en stor spridning i längd och i vilka ämnen som tas upp. Berättelserna har analyserats som en helhet där de enskilda berättelserna förstås som del i en delad erfarenhet av att vara nyanländ elev. Analysen av elevberättelserna ingår som underlag till granskningsrapporten men utgör även underlag för kommun- och skolrapporterna.

Lärarenkäter

I projektet nyanlända elever har lärarenkäter ingått som en del i underlaget för bedömningarna. Dessa enkäter har bestått av tre frågor som lärarna fått skriva egna svar på. Enkäterna har gått ut till samtliga lärare på de skolor som besökts i samband med projektet, det vill säga inte enbart till de lärare som direkt arbetat med nyanlända elever. En stor andel av de ca 180 enkäter som besvarats har gett ett resultat som har varit i stil med "inget", "nej" eller ett kort men tydligt "-". Därför kan man anta att lärarna som besvarat enkäten i huvudsak är de lärare som har daglig kontakt med nyanlända elever. Svaren är av varierande längd och har analyserats med hjälp av en kvalitativ textanalytisk metod. Analysen har utgjort underlag för rapporterna tillsammans med övrigt material.

Bearbetning och bedömning av information

Bearbetning av insamlad information har skett av ansvariga inspektörer vid de regionala avdelningarna och av projektgruppen i seminarier, via video, telefon och mail. Bedömningar har gjorts mot i förväg fastställda frågeställningar och gällande författningar. Projektgruppen har, med utgångspunkt i författningarna inklusive läroplaner, allmänna råd och ställningstaganden, utarbetat och använt ett bedömningsunderlag som också utgjort underlag för rapportering. I den externa referensgruppen har funnits kompetens att koppla ett forskningsperspektiv till bedömningarna. För att kvalitetssäkra bedömningarna inom projektet utarbetades, som redan nämnts, ett bedömningsunderlag inklusive författnings- och forskningsstöd. Bedömningsdiskussioner inom projektgruppen har skett kontinuerligt. I övrigt har kvalitetssäkringen skett inom ramen för Skolinspektionens kvalitetssäkringsprocesser.

Regional avrapportering

Skriftlig avrapportering, återföring och beslut till skolhuvudmän med påpekanden om att åtgärder behöver ha vidtagits utifrån både kvalitetsgransknings- och tillsynsperspektiv. Eventuell fortsatt uppföljning av granskade skolor tills förväntade resultat har nåtts sker i den regelbundna tillsynen.

Utvärdering av projektet

Projektet har genomfört en mindre processutvärdering¹. Utvärderingen har genomförts under några av projektets ordinarie projektmöten. En självvärderingsmetod, SWOT-analys, har använts och gett möjlighet att justera arbetssätt, informationsrutiner och gjort att projektarbetet blivit mera effektivt.

---

¹ En processutvärdering fokuserar på att systematiskt följa genomförandet (arbetsprocessen) och förutsättningarna för att nå målen till skillnad från en effektutvärdering som främst intresserar sig för det uppnådda resultatet.

Bilaga 4

Kunskapsöversikt

I enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter har Sverige åtagit sig en förpliktelse att göra utbildning tillgänglig och åtkomlig för varje barn dvs. att respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i konventionen.² Detta innebär bl.a. en förpliktelse om att göra allmän utbildning, yrkesutbildning och studie- och yrkesvägledning tillgänglig och åtkomlig för varje barn.³ I Sverige gäller, med några få undantag⁴, samma författningar för utbildning av nyanlända elever som för övriga utbildningar. FN:s barnrättskommitté har dock uttryckt oro över att barn utan uppehållstillstånd, "papperslösa" eller "gömda barn", inte har tillgång till utbildning och över att studieresultaten skiljer sig mycket åt mellan olika regioner⁵.

I samtliga skolor behövs mera omfattande och grundligare kartläggning och *validering*⁶ av nyanlända elevers tidigare skolbakgrund och kunskaper. För att den nyanlända eleven så snabbt som möjligt ska kunna utveckla sitt lärande i sitt nya hemland Sverige krävs att eleven kan använda och vidareutveckla de kunskaper som han eller hon bär med sig. Kommunen och skolan behöver tillse att elever så snabbt som möjligt kan delta i och tillgodogöra sig "vanlig" undervisning. En kartläggning av elevers kunskaper och utbildningsbehov bör innehålla elevens läs- och skrivförmåga, kunskaper i modersmålet samt i svenska och i andra språk.

Skolverket gav i sin rapport *Förslag till mål och riktlinjer för nyanlända elever*⁷ förslag på författningsändringar och utarbetade allmänna råd för utbildningen av nyanlända elever⁸ under år 2008. I de allmänna råden finns riktlinjer för arbetet med nyanlända elevers utbildning t.ex. att kommunen ska ha riktlinjer för mottagande, introduktion och utbildning. Därutöver gäller samma författningar för nyanlända elever som för alla andra elever, i grundskolan och gymnasieskolan etc.. Skolverkets betonar även vikten av likvärdighet över landet, i utbildningar för nyanlända elever. Myndigheten för skolutveckling påtalar i sin rapport *Vid sidan av eller mitt i?*⁹ att det finns stora skillnader mellan kommuners sätt att arbeta och organisera utbildningen för nyanlända elever på gymnasieskolans individuella program. Myndigheten lade år 2007 fram förslag till *Nationell strategi för utbildning av nyanlända barn och ungdomar*¹⁰ för regeringen.

² Globaliseringsrådet, 2008.

³ I barnkonventionen avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blivit myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.

⁴ *Förordningen om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för asylsökande barn m.fl.* (2001:976); SOU 2007:34.

⁵ UNICEF Sverige, 2008

⁶ *Validering m.m. - fortsatt utveckling av vuxnas lärande* (Ds:2003:23). Begreppet validering definieras som en process som innebär en strukturerad bedömning, värdering, dokumentation och ett erkännande av kunskaper och kompetens som en person besitter oberoende av hur de förvärvats. Validering är ett begrepp som inte finns i författningarna men som används inom vuxenutbildningen.

⁷ Skolverket, 2006.

⁸ Skolverket, 2008.

⁹ Myndigheten för skolutveckling, 2004.

¹⁰ Myndigheten för skolutveckling, 2006.

Den bild som Skolverket och Myndigheten för skolutveckling ger i dessa rapporter är att många av de lärare och skolledare som arbetar med nyanlända elever har ett djupt engagemang, goda kunskaper och en stor öppenhet mot eleverna och deras föräldrar. Dock är utbildningen inte alltid likvärdig eller anpassad till elevens individuella behov och förutsättningar. Under åren 2006 och 2007 har Myndigheten för skolutveckling förstärkt insatserna i grund- och gymnasieskolor i segregerade områden med sammanlagt 225 miljoner kronor. I en rapport¹¹ där detta utvärderas lyfts fördelarna med att myndigheterna har parallella uppdrag, vilket ger positiva synergieffekter.¹² Myndigheten för Skolutveckling har i en rapport från 2003 lyft fram som särskilt viktig framgångsfaktor att elever långsiktigt och kontinuerligt får utveckla både modersmål och andraspråk i en medvetet planerad skolmiljö.

Aktuell forskning visar att kunskapsutveckling gynnas av att de begrepp som används i ämnesundervisningen befästs både på elevens modersmål och på det svenska språket.¹³ Därför är studiehandledning och ämnesundervisning på modersmålet effektiva redskap för elevernas kunskapsutveckling.

Enligt tidigare studier kan rasism och diskriminering¹⁴ ske både medvetet och omedvetet.¹⁵ En önskan från skolans sidor att agera etnicitetsblint kan få just motsatt effekt. Att språkkunskaper sammanblandas med ämneskunskaper är ett känt problem. Ett annat är att elever hamnar i stereotypa kategorier, där de går från att vara "smarta elever" till att vara "invandrarelever". Torpsten (2009; 2008) har studerat erbjudna möjligheter kontra upplevda erbjudanden för elever med annat modersmål. Enligt henne kan det att möta det svenska språket och den svenska skolan kan upplevas som att:

/.../ någon rycker ifrån dig din favoritbok och slänger den i en vattenpöl. Som ersättning får du en ny bok men den är bara halvklar och dessutom skriven på ett språk du inte förstår. Den nya boken måste du själv skriva klart. På ett språk som du inte riktigt behärskar! (Torpsten, 2009, s 1).

Det kan också vara frågan om en krock mellan den identitet en elev har i skolan, på fritiden och i hemmet etc.. I viss mån uppmärksammar forskare det att vara nyanländ¹⁶, men framförallt så förs bredare diskussioner kring elever med utländsk bakgrund samt minoritets elever.

Runfors (2003) uppmärksammar ett brist- och normalitetstänkande som hon menar finns i skolan. I syfte att normalisera pekats det avvikande och annorlunda ut, och elever med invandrarbakgrund pekats ut som avvikande och bristfälliga.

Att elever blir erkända främjar deras lärande. Parszyk (1999) lyfter särskilt fram betydelsen av en positiv attityd till flerspråkighet.

Att lära sig ett nytt språk tar tid. Hyltenstam (2009) refererar till studier av Cummins (1980) och Collier (1987) i detta avseende. Särskilt Collier argumenterar för att det, för en elev som kommer till landet som 12-15-åring, tar 6-8 år att lära sig det nya språket (se även Thomas & Collier, 1997, 2002).

¹¹ Myndigheten för skolutveckling, 2008.

¹² Myndigheterna har kunnat formulera gemensamma ståndpunkter och kompletterat varandras insatser, med ökad tyngd åt frågan som följd.

¹³ Norén, 2008; Ramsfeldt, 2008; Cederberg, 2006.

¹⁴ Skolverket, 2006; *Det blågula huset – strukturell diskriminering i Sverige* (SOU 2005:56); Myndigheten för skolutveckling, 2006.

¹⁵ Sawyer & Kamali, 2006; Wigg, 2008; Gilliam, 2006; Cederberg, 2006

¹⁶ Wigg, 2008.

På ett generellt plan kan utbildning och bildning sägas handla om att kombinera motivation/nyfikenhet, kunskap/förståelse, entreprenörskap/mod i en värld som för många är svåröverblickbar och utmanande på gott och ont (Kemp, 2005). En värld där jag inte alltid utgör "normen" där jag måste lära mig leva med "den andre" för att klara mig i världen och samtidigt kunna bidra till att världen klarar sig. Skolan av idag har att hantera denna utmaning, och att fostra elever till världsmedborgare.

Exempel på förutsättningar och motivation för lärande och utveckling, som i sin tur skapar möjligheter för gränsöverskridande aktiviteter, lyfts fram i Globaliseringsrådets rapport.¹⁷ Det handlar då om frågor om mänskliga relationer, samexistens trots olikheter, möjlighet att kunna och vilja kommunicera på djupet, samt förmågan att leda och arbeta i interkulturella verksamheter. Kunskap är då en förutsättning för att kunna fungera som medborgare i ett kunskapssamhälle.

Nära hälften av elever som har utländsk bakgrund och lika stor andel bland dem som har lågutbildade föräldrar, avbryter studierna. Studieresultaten i gymnasieskolan har stor samvariation med elevens socio- kulturella bakgrund. Bäst studieresultat har kvinnor med svensk bakgrund och högutbildade föräldrar. Sämst studieresultat har män som invandrat efter grundskolestart och har lågutbildade föräldrar. (Skolverket, 2008). Kanske är arbetet med värdegrunden särskilt viktigt när det gäller nyanlända. Inte minst för att de ska få tillgång till det svenska, och att de ska uppleva skolan som ett gott alternativ.¹⁸ Skolan är en viktig plats för möten, som präglas av en gemensam värdegrund. Lärare och skolledning behöver enligt läroplanen stöd från närsamhället för att *främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse*¹⁹. Detta oavsett om skolan finns i ett område som är segregerat (med avseende på bostadsområdets utformning, klass, kön, etnicitet eller val av skola). I vissa skolor finns hela världen i klassrummet, i andra inte. Globaliseringens effekter är alltid närvarande.

En konkret möjlighet som framhävs av bl.a. Skolverket är studie- och yrkesvägledningen. En väl fungerande studie- och yrkesvägledning ger elever bättre möjligheter att fatta beslut för framtiden. Denna ska utgå från individens behov²⁰. I grundskolan ska eleverna, enligt läroplanen²¹, få underlag för att välja fortsatt utbildning, kunna granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden, få en inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, samt få kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och andra länder. Motsvarigheten för elever i gymnasieskolan finns angivet i läroplanen²² med krav på skolan att varje elev ska utveckla sin självkännedom och sin förmåga till individuell studieplanering. Elever ska medvetet kunna ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper samt aktuell information. Vidare ska eleverna öka sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha, få kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till utbildning och praktik m.m. i Sverige och andra länder. Studie- och yrkesvägledningen bör vara en angelägenhet för hela skolan och det bör finnas system och rutiner för planering, uppföljning och utvärdering av målen.

¹⁷ Globaliseringsrådet, 2008.

¹⁸ Gilliam, 2006, m.fl..

¹⁹ Lpo 94; Lpf94.

²⁰ Skolverket, 2009.

²¹ Lpo 94

²² Lpf 94

Forskning visar att tar minst fem år att nå en tillräckligt god språknivå för att få full behärskning av skolspråket.²³ Elever med svenska som andraspråk står således inför en dubbel uppgift: dels ska de komma ifatt kamraterna, dels hålla takten med dem²⁴. Genom en fortsatt utveckling av modersmålet kan elevers begreppsutveckling fortsätta utan avbrott. De riskerar därmed inte luckor i den kognitiva kunskapsutvecklingen. Enligt Lorentz²⁵ så bör en s.k. interkulturell pedagogik genomsyra all utbildning. Interkulturell kompetens är då nödvändig inte enbart för att kunna förstå sig själv som lärare i en mångkulturell skola, utan också för att kunna föra detta vidare till dagens mångkulturella elever. Lorentz påpekar även att lärare, tillsammans med kollegor, behöver variera uttrycksätt och arbetssätt för att anpassa undervisningen till de olika målgrupperna t.ex. att de:

./.../ har tillgång till en bred repertoar av undervisningsmetoder; har ett visst spektrum av interaktionsstilar och strategier som kan tillämpas för olika elevgrupper; presenterar information klart och entusiastiskt; skapar motivation genom att appellera till elevernas nyfikenhet och intresse, och genom att visa på uppgifternas relevans; strukturerar materialet; samt ställer mer komplexa frågor, och fångar upp och vidareutvecklar elevernas idéer (Lorentz, 2009).

Även andra forskare påpekar betydelsen av öppenhet och dialog, kring elevers situation och ev. övergångsproblem relaterat till nu- och dåvarande skolgång.²⁶ I detta ingår att läraren behöver ha en förståelse för att kunskapens betydelse och utbildningens betydelse inte kan uppfattas, tolkas eller beskrivas på ett universellt och entydigt sätt.²⁷ Eklund (2003) använder begreppet interkulturellt lärande, som hon definierar som: demokratisk kompetens; reell tillgång till samhällsspråket; samt reell tillgång till modersmålet.

Rodell Olgac, som Lorentz (2009) refererar till, beskriver hur lärare och elever kan mötas och arbeta tillsammans. Mänskliga relationer är då nyckeln till lärande. Den interaktion som i skolan äger rum, mellan lärare och elev och mellan elever, har större betydelse än undervisningsmetoder. Om läraren i samspel med eleverna i klassrummet inte tar någon hänsyn till elevernas språk, kultur och erfarenheter så innebär detta att vissa elever missgynnas redan från början. När elever under sådana förutsättningar tystnar eller inte aktivt deltar i klassrumsarbetet, kan detta av läraren tolkas som att eleverna brister i kapacitet, eller att de inte anstränger sig. Detta gör i sin tur att samspelet mellan lärare och elev präglas av ömsesidiga låga förväntningar, vilka sannolikt också kommer att bekräftas. Betydelsen av att lärare försöker lära sig ord på sina elevers modersmål lyfts fram av Cummins²⁸, som anser att en lärare genom att försöka lära sig några ord på elevens modersmål signalerar ett starkt budskap av respekt för elevens modersmål och kulturella ursprung. Rodell Olgac menar att det är problematiskt att lärare osynliggör i stället kulturella ursprung och modersmål. Därmed försvåras också deras möjligheter att lyckas i skolan.

²³ Myndigheten för skolutveckling, 2007.

²⁴ Cederberg, 2006; Wigg, 2008.

²⁵ Lorentz, 2009.

²⁶ Cederberg, 2006.

²⁷ Se även Sawyer & Kamali, 2006.

²⁸ I Lorentz, 2009.

Hattie²⁹ har, mot bakgrund av andra studier, framhållit betydelsen av hur lärare agerar och vilken typ av undervisningssituationer lärare skapar. Betydelsefulla faktorer är då goda relationer mellan lärare och elever samt höga förväntningar från lärarens sida på samtliga elever. Andra faktorer som framstått som centrala är lärares förmåga att fokusera på vad som är väsentligt i undervisningen, och att ge elever regelbunden återkoppling. Hur väl lärare lyckas omsätta sin pedagogiska utbildning i praktiken och använda sina ämneskunskaper i interaktion med eleverna och andra lärare blir utifrån detta mer intressant än enbart vilken utbildning läraren har. Studier av så kallade framgångsrika skolor visar bland annat också betydelsen av professionella lärare som reflekterar tillsammans över sin praktik³⁰.

Andra studier har påtalat betydelsen av lärares förmåga att anpassa och göra undervisningen begriplig och intresseväckande utifrån elevers olika behov och förutsättningar samt att kvalificerade lärare kan kompensera för en mindre gynnsam socioekonomisk bakgrund³¹.

Att lärare är utbildade är i sammanhanget betydelsefullt. Riksrevisionen³² har identifierat tre problem med att inte använda utbildade lärare. För det första riskerar undervisningens kvalitet och därmed elevernas resultat att försämrans. För det andra äventyras skollagens grundläggande målsättning om att utbildningen ska vara likvärdig var i landet den än anordnas. För det tredje finns en risk att riksdagens och regeringens intentioner inte får genomslag i skolan eftersom statens styrning i stor utsträckning riktas direkt mot lärarkåren. Det förutsätter att lärarna har den pedagogiska kompetens som behövs för att tolka och tillämpa läroplaner och kursplaner.

För att kunna hjälpa elever att utveckla egen kunskap fordras att lärare har en god kunskapsgrund, medvetenhet om styrdokumentens uppdrag, samt insikt i ämnesdidaktisk forskning och egna referensramar, dvs. ett reflekterande förhållande till den kunskapsmassa som eleven ska ta del av³³.

I Skolinspektionens kvalitetsgranskning av lärares utbildning och behörighet (2009) framkommer att flertalet av de lärare som är obehöriga i själva verket har en utländsk lärarutbildning som ännu inte är validerad av Högskoleverket. Alternativt har de annan svensk eller utländsk akademisk utbildning. Skollagen ställer krav på att Högskoleverket ska utfärda behörighetsbevis för lärare med utländsk lärarutbildning, men detta sker i låg grad³⁴. De skolor som Skolinspektionen har granskat är i mindre grad medvetna om regleringarna kring detta. Vidare kan det handla om ämnen där det är särskilt svårt att rekrytera utbildade lärare t.ex. spanska, modersmål, svenska som andraspråk samt praktisk-estetiska ämnen. Vad gäller modersmål, föreslås i förslaget om ny lärarutbildning³⁵ en översyn mot bakgrund av att det i dagsläget i stort sett inte utbildas några modersmållärare. När det gäller dessa lärare finns även problem med att fylla upp tjänster med konsekvens att det blir fråga om "ambulerande" lärare. Dessa

---

²⁹ Hattie, 2009

³⁰ McKinsey, 2007.

³¹ Skolverket, 2009; Myrberg, 2006.

³² Riksrevisionen, 2005.

³³ Skolverket, 2004.

³⁴ Skolinspektionen, 2009, kommande rapport om lärares behörighet och utbildning.

³⁵ SOU 2008:109.

lärare får svårt att samverka med andra lärare och blir inte heller delaktiga i det pedagogiska utvecklingsarbetet.

I Skolinspektionens granskning av lärares behörighet och utbildning så framkommer att när det gäller ämnet svenska som andraspråk i årskurs 1-9 så har flera intervjuade rektorer inte varit nöjda med hur undervisningen organiserats. Det finns också stora skillnader mellan skolor när det gäller elevers tillgång till undervisning av utbildade lärare i svenska som andraspråk. Var tredje i senare årskurser saknar ämnesutbildning. Skolverket och Skolinspektionen har också tidigare ofta funnit brister i tillgången på undervisning i ämnet.³⁶ Elever med behov av undervisning i ämnet har följaktligen inte alltid fått sådan. En förklaring har varit rektorers och lärares bristande kännedom om ämnets syfte och funktion i utbildningssystemet, liksom bristande kunskap om att det är ett självständigt ämne med en egen kursplan och särskilda betygskriterier. Vid tidigare inspektioner har också framkommit att undervisningen i de fall den anordnas, ofta ges av lärare som saknar utbildning i ämnet. Skolverkets statistik visar för övrigt att svenska som andraspråk är det ämne där andelen elever som inte når målen för årskurs 9 är som störst.³⁷

Den 13 maj, 2009 lade regeringen fram propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan*³⁸. Regeringens förslag innebär en gymnasieskola som ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för ett aktivt deltagande i samhällslivet. När det gäller individuell anpassning av nationellt program föreslår regeringen att om det finns särskilda skäl får styrelsen för utbildningen besluta att en elevs utbildning på ett nationellt program till sitt innehåll får avvika från vad som annars gäller för programmet. Det kan finnas ett behov av flexibilitet på individnivå. Detta kan dock inte specificeras på förhand. Ett individuellt alternativ föreslås inom gymnasieskolans ram med möjlighet till en programintroduktion för ungdomar som invandrat till Sverige i gymnasieåldern eller sent i grundskolan. Några närmare instruktioner kring detta närmas inte.

När det gäller förordningen om försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning i grundskolan³⁹, som gäller till och med den 30 juni 2009, så föreslås denna att fortsätta gälla till och med den 30 juni 2011.

Referenslista

- Cederberg, M. (2006). *Utifrån sett – inifrån upplevt. Några unga kvinnor som kom till Sverige i tonåren och deras möte med den svenska skolan*. Diss. Stockholm: Univ.
- Det blågula huset – strukturell diskriminering i Sverige*. SOU 2005:56.
- Eklund, M. (2003). *Interkulturellt lärande: intentioner och realiteter i svensk grundskola sedan 1960-talets början*. Diss. Luleå: Univ.
- En hållbar lärarutbildning*. SOU 2008:109.
- Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan*. Regeringens proposition 2008/09:199.
- Förordningen om försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning i grundskolan*. 2003:306.
- FN:s konvention om barnets rättigheter (1989)*.
- Förordningen om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för asylsökande barn m.fl.* 2001:976.

³⁶ Skolverkets lägesbedömning 2008; Skolinspektionens tidigare rapporter, se Siris på Skolverkets hemsida.

³⁷ Siris, Skolverkets hemsida.

³⁸ Regeringens proposition *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (2008/09:199).

³⁹ Förordningen om försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning i grundskolan (2003:306).

- Gilliam, L. (2006). *De umulige børn og det ordentlige menneske. Et studie af identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn i en dansk folkeskole*. Diss. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole ved Århus Universitet: Univ.
- Globaliseringsrådet (2008). *Kunskap vidgar världen - Globaliseringens inverkan på skola och lärande*. Underlagsrapport nr 26.
- Hattie, J. (2009). *Visible Learning. A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London: Routledge
- Lorentz, H. (2009). *Skolan som månkulturell arbetsplats: att tillämpa interkulturell pedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, Lpo94.
- Läroplan för det frivilliga skolväsendet, Lpf94.
- McKinsey & Company (2007). *How the world's best-performing school systems come out on top*.
- Myndigheten för skolutveckling (2004). *Vid sidan av eller mitt i? – Om undervisningen för sent anlända elever i grund- och gymnasieskolan*.
- Myndigheten för skolutveckling (2006). *Överallt och ingenstans – Mångkulturella och anti-racistiska frågor i svenska skolan*.
- Myndigheten för skolutveckling (2007). *Svenska som andraspråk – En samtalsguide om kunskap, arbetssätt och bedömning*.
- Myndigheten för skolutveckling (2006). *Förslag till nationell strategi för utbildning av nyanlända barn och ungdomar*.
- Myndigheten för skolutveckling (2008). *Nationell strategi för utbildning av nyanlända barn och ungdomar – slutrapport*.
- Myrberg
- Norén, E. (2008). *Det går att lära sig mer – en utvärdering av tvåspråkig matematikundervisning*. I Stockholm: Kompetensfonden, Stockholms stad (2008). *Det går att lära sig mer – två utvärderingar*.
- Parszyk, I-M. (1999). *En skola för andra: minoritetslevers upplevelser av arbets- och livsvillkor i grundskolan*. Diss. Stockholm: Univ.
- Ramsfeldt, S. (2008). *Min hjärna går igång kan man säga – en utvärdering av tvåspråkig matematikundervisning*. I Stockholm: Kompetensfonden, Stockholms stad (2008). *Det går att lära sig mer – två utvärderingar*.
- Regeringens proposition 2008/09:153. *Språk för alla – förslag till språklag*.
- Riksrevisionen (2005). *Rätt utbildning för undervisningen. Statens insatser för lärarkompetens*.
- Runfors, A. (2003). *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar: en studie av hur invandrarskap formas i skolan*. Diss. Stockholm: Univ.
- Sawyer, L. & Kamali, M. (2006). *Utbildningens dilemma: demokratiska ideal och andrafierande praxis*. SOU 2006:40.
- Siris, Skolverkets hemsida.
- Skolinspektionen 2009, kvalitetsgranskning om lärares utbildning och behörighet. *Skolgång för barn som skall avvisas eller utvisas*. SOU 2007:34.
- Skolverket (1999). *Den rimliga skolan – livet i skolan och skolan i livet*. Rapport nr 164.
- Skolverket (2004). *Utvärdering av grundskolan 2003*, NU03.
- Skolverket (2006). *Förslag till mål och riktlinjer för nyanlända elever – Redovisning av ett regeringsuppdrag*.
- Skolverket (2006). *Attityder till skolan*

- Skolverket (2008). *Allmänna råd och kommentarer för utbildning av nyanlända elever*.
- Skolverket (2008). *Med annat modersmål – elever i grundskolan och skolans verksamhet*. Rapport 321.
- Skolverket (2009). *Allmänna råd och kommentarer om studie- och yrkesorientering*.
- Skolverket (2009). *Lägesbedömning 2008*.
- Skolverket (2009). *Matematik i ett flerspråkigt och interkulturellt perspektiv*. Skolverkets hemsida, www.skolverket.se/sb/d/2208/a/13548, hämtat 2009-06-10.
- Torpsten, A-C. (2008). *Erbjudet och upplevt lärande i mötet med svenska som andraspråk och svensk skola*. Diss. Växjö: Univ.
- Torpsten, A.C. (2009). *Erbjudna möjligheter och upplevda erbjudanden*. I *Grundskoletidningen*, nr 2.
- Validering m.m. - fortsatt utveckling av vuxnas lärande*. Ds:2003:23.
- UNICEF Sverige (2008). *Handbok om barnkonventionen*. Upplaga 1:1.
- Wigg, U. (2008). *Bryta upp och börja om: berättelser om flyktingskap, skolgång och identitet*. Diss. Linköping: Univ.

Bilaga 5

Underlag för informationsinsamling

1 Frågeformulär till kvalitetsgranskningen av utbildningen för nyanlända elever

Skolinspektionen önskar svar på nedanstående frågor, i den mån uppgifterna finns framtagna i kommunen, och ska skickas in senast den **XX månad**, 2009.

Med nyanlända elever avser Skolinspektionen elever som inte har svenska som modersmål och inte heller behärskar det svenska språket och som anländer nära skolstarten eller under sin skoltid i grundskolan eller gymnasieskolan. Granskningen omfattar elever som anlänt under år 2008 och 2009.

1. Kommunen använder en annan definition av begreppet nyanlända.

Nej

Ja , nämligen följande definition:

---

1. Antal år kommunen tagit emot nyanlända elever: _____

2. Skolor i kommunen som tar emot nyanlända elever och antal nyanlända elever under 2008 och 2009:

---

3. Erbjuder kommunen undervisning i modersmål till alla nyanlända elever som behöver?

Ja ( )   Nej ( )

4. Är det något/några språk som kommunen inte kan erbjuda? Vilket/vilka i så fall?

	2005	2006	2007	2008
Antal nyanlända elever totalt i kommunen				
Andel flickor				
Andel pojkar				
Antal nyanlända elever i grundskola				
Antal nyanlända elever i s.k. förberedelseklass				
Antal nyanlända elever i gymnasieskola				
Antal nyanlända gymnasieelever i s.k. IVIK				
Antal nyanlända elever i sfi				
Antal nyanlända elever med modersmålsundervisning				
Antal nyanlända elever med studiehundledning på modersmålet				
Antal nyanlända elever med undervisning i svenska som andraspråk				
Antal nyanlända elever i behov av särskilt stöd				
Antal nyanlända elever med åtgärdsprogram				

Skrivuppgift till elever

2 Beskriv ditt möte med den svenska skolan.

Vi vill be dig att så utförligt som möjligt beskriva ditt möte med den svenska skolan. Skriv på det språk som du tycker är lättast att skriva på (t.ex. ditt modersmål).

När du är klar lägger du papperet i det medföljande kuvertet. Utanpå kuvertet ska du skriva på svenska vilket språk du använde för att skriva om din skolgång. Klistra igen kuvertet och lämna det till din lärare. Tack för att du vill hjälpa till!

Använd gärna baksidan av papperet om du behöver!

Enkät till lärare

3 Skolinspektionen önskar svar på nedanstående frågor av samtliga lärare i **XX-skolan**.

Du kan lägga enkäten i svarskuvertet, försegla det och lämna till din rektor för vidare distribution till ansvariga inspektörer. Enkäten behandlas konfidentiellt och redovisas i Skolinspektionens rapport. Skriv så utförligt som möjligt och ta med så mycket som möjligt av dina erfarenheter från arbetet såväl i klassrummet som utanför! Använd gärna baksidan eller ett separat papper om du skulle behöva.

1) Vilket är ditt ansvarsområde i arbetet med nyanlända elever?

---

2) Vilken utbildning har du avseende nyanlända elever? Är det något du saknar? I så fall vad?

---

3) Beskriv ditt arbete med nyanlända elever.

Fortsätt gärna på baksidan om det behövs!